

Strafpleiters, een ras apart?

Het heeft mij altijd getroffen dat het grote publiek een vrij stereotiep beeld heeft van de 'advocaat' in die zin dat men de activiteit van de advocaat veelal zonder meer herleidt tot *het pleiten* voor de rechtbank ofwel om 'boeven te verdedigen' ofwel om de echtscheiding van de cliënt te bekomen. En ja, hij komt ook tussen bij verkeersongevallen, maar dit is niet het eerste waaraan men denkt.

Dit laat zich verklaren door een aantal vaststellingen die geen wetenschappelijk bewijs behoeven: de activiteit van de advocaat voor de strafkamers van de rechtbanken wordt ongetwijfeld het meest belicht in de media. Deze is namelijk zeer mediageschikt. De gebruikte taal is begrijpelijk en sluit nauw aan bij het leven, bij goed en kwaad. Zij spreekt tot de verbeelding en is levendig. Een strafpleidooi is dan ook zagezegd spannend. De advocaat kan punten scoren of afgaan als een gieter. Zal de beschuldigde al dan niet worden vrijgesproken? Zo nee, hoe zwaar zal de straf zijn? Het is een beetje zoals in de medische sector. De operatie door de chirurg verwekt ook spanning. Zal de patiënt het halen of niet? Deze thema's worden vanzelfsprekend gretig bespeeld (of uitgespeeld) door auteurs en scenarioschrijvers.

Met de echtscheidingsprocessen is het anders gesteld. Daarvan zult u geen verslag lezen in de krant maar dan wel niet omdat de lezer er geen belangstelling zou voor hebben. Het is gewoon verboden door de wet (zoals de jeugdzaken). Indien dit niet het geval zou zijn, twijfel ik er niet aan dat een bepaalde pers dit onderwerp uitermate geschikt zou vinden om de verkoopcijfers op te drijven. Andermans leed trekt aan. 'Nieuwsgierigheid' heet dat dan eufemistisch. Het is gewoon zo dat bijna iedereen wel iemand kent die in een echtscheiding verwickeld is. En in deze context doen de meest wilde verhalen de ronde. Het betrokken familielid of de gekwelde vriend voor wie wordt 'gesupporterd' moet een 'goede' advocaat hebben. Wat hier onder het woord 'goed' moet worden verstaan is niet altijd zeer duidelijk. Ook hier komt een stereotiep beeld van de advocaat naar voren.

De advocaat is een redenaar, zo wordt gedacht. Hij kan het goed en mooi zeggen. Hij is een mooiprater. Zeker niet te vertrouwen. Hij maakt wat krom is recht. Films en feuilletons, en dan vooral de Amerikaanse, trekken die stereotypering van de advocaat door, en maken er in de meeste gevallen een karikatuur van. Hij of zij leeft zeer welstellend. Rijdt in een dure en blinkende wagen. Werkt zich zeker niet dood. Heeft steevast een attachécase. Is succesvol. Alleen het succes telt. Hoe dit bereikt wordt heeft geen belang. Dit laatste blijkt wel niet typisch voor de advocaat. Materiële welstand is immers een zo belangrijk doel geworden dat men er de koude rillingen van krijgt. Vooral adolescenten – maar zij niet alleen – hebben last met het overstappen van de fictie die hen dagelijks wordt voorgeschoteld in feuilletons, videoclips en reclamespots, naar het 'echte' leven. Ironisch genoeg handelt de zogenaamde 'show' in de strafkamers over het echte leven, ook al zijn glitter en nep meestal niet veraf. Bij de mensen die de strafwet overtreden leeft nogal eens verwarring tussen het willen, het kunnen en het moe-

ten. Deze verwarring leidt dan voor de strafrechter tot een dramatische konfrontatie, die de pers tot voer dient om de lezers even hun eigen 'eigenste' verwarring te doen vergeten.

Het lijkt mij interessant om de lezers van *Panopticon* een beter begrip bij te brengen van wat een strafpleiter is. Misverstanden hebben immers te maken met een gebrek aan kennis en empathie, het zich kunnen inleven in de ander. Ik ga uit van de courante praktijk, van de routine, van de gemiddelde strafpleiter.

Aan de balie zegt men van een advocaat dat hij een strafpleiter is wanneer zijn of haar zaken hoofdzakelijk strafzaken zijn, uitgezonderd verkeerszaken; de advocaten die veelal auto-ongevallen behandelen worden in het jargon aangeduid, in 't schoon vlaams, als 'roulagisten'. Hij (zij) voelt zich het best in de rol van verdediger van de betichte. Uitzonderlijk zal hij ook wel eens de belangen van een burgerlijke partij waarnemen. Voor het Hof van Assisen voelt hij zich als een vis in het water en daar zijn meerdere redenen voor (enkele komen hieronder aan bod).

In tegenstelling tot het hierboven aangestipte idee dat men heeft over de activiteit van de advocaat vormen de strafpleiters binnen de balie een minderheid. Bovendien is het meestal zo (een paar uitzonderingen niet te na gesproken) dat men vooral bij de grote balies strafpleiters aantreft. Dit heeft te maken met de wet van vraag en aanbod maar ook met de omstandigheid dat een advocaat zich in de grotere steden gemakkelijker kan specialiseren.

De agenda van een strafpleiter varieert minder dan men zou denken. Zijn tijd wordt, ruwweg geschetst, verdeeld over volgende activiteiten: het pleiten voor de correctionele kamers en de raadkamer (meestal 's morgens); het inkijken van de dossiers ter correctionele griffie (tijdens de openingsuren van de griffie); het ontvangen op kantoor van cliënten of hun familie; consultaties in de gevangenis; tussendoor worden de pleidooien voorbereid en wordt contact gezocht met onderzoeksrechters en parketmagistraten. Eerder zelden worden conclusies gemaakt. Men vindt dan ook weinig of geen strafpleiters wiens persoonlijke secretaresse voltijds op kantoor aanwezig is.

In vergelijking met de andere confraters valt het voor een strafpleiter zeer moeilijk zich te laten vervangen. De relatie met de cliënt is zeer persoonlijk, en de verdediging wordt in feite opgebouwd doorheen de persoonlijke gesprekken, de pleidooien voor de raadkamer en de lectuur van het strafdossier. De cliënt aanvaardt (terecht) meestal niet dat zijn advocaat niet zelf komt pleiten. Ziek zijn is er dus weinig bij. De combinatie raadkamer – kamer van inbeschuldigingstelling – correctionele zitting op één en dezelfde voormiddag kan behoorlijk wat kunst- en vliegwerk vergen om overal te kunnen pleiten. Dit levert behoorlijk wat overbodige stress op. Anderzijds wordt meer nog dan in burgerlijke zaken veel tijd doorgebracht met wachten. Wachten voor de raadkamer, voor de kamer van inbeschuldigingstelling, op de correctionele zitting, in de gevangenis.

De strafpleiter verricht relatief weinig opzoekingswerk. Volgens sommige magistraten trouwens te weinig. Het is waar dat de strafprocedure bij velen al doende wordt ontdekt. De 'feiten' vormen in strafzaken de essentie van het dossier. In tegenstelling tot wat het publiek denkt wordt niet zo veel over de schuld gepleit, ofwel omdat de feiten bekend werden, ofwel omdat ze moeilijk te ontkennen vallen waardoor de raadsman in het belang van de betichte soms advocaat van de duivel moet spelen om hem of haar te doen inzien dat ontkennen een negatief effect zou

kunnen hebben. De feiten worden doorgaans overlopen om ze te belichten vanuit het standpunt van de betichte, om ze te nuanceren, om ze te vermenschelijken, om de scherpe hoeken van de strafomschrijving af te botten, om aan te tonen dat ze niet werden gepleegd door een blinde gevaarlijke misdadiger, maar door een mens zoals alle anderen, die door omstandigheden op een begrijpelijke wijze betreurenswaardige handelingen gesteld heeft. Ik denk dat globaal genomen in de pleidooien zeker even veel tijd besteed wordt aan de persoonlijkheid van betichte dan aan de feiten als dusdanig. Terecht overigens vermits in het gros van de strafdossiers weinig of niets terug te vinden valt over de mens achter de feiten. Dit soort informatie wordt dan ook in dank aangenomen door de zittende magistraat. Hierdoor gaat diens werk minder op routine gelijken en krijgt de zaak wat meer kleur. De concentratie 'op de mens' verhoogt en dit is ontegensprekelijk in het belang van de cliënt. Het uiteindelijk oordeel hoort immers maatwerk te zijn. Geen confectie. Het is het debat over de straftoemeting. Dit alles vraagt weinig juridische kennis. Wel veel inzicht in de menselijke natuur. In het menselijk gedrag. Het lijkt niet mogelijk een betichte goed te verdedigen zonder hem te begrijpen. De advocaat vertaalt en verwoordt het gevoels- en geestesleven van zijn cliënt. Hij maakt zijn persoon en zijn fouten inzichtelijk zodat er minder dreiging van uitgaat. Wat begrepen wordt, wordt meteen ook meer genuanceerd benaderd. En dat is nu juist wat de verdediging veelal tracht aan te brengen: nuances, zeg maar (verzachtende) omstandigheden.

Om de cliënt te begrijpen moet de advocaat hem uiteraard eerst leren 'kennen'. Dit vergt de nodige energie en tijd. Soms ontstaat sympathie voor de cliënt. Deze is echter niet noodzakelijk voor een goede verdediging. Toch ontmoet men af en toe nog de mentaliteit die de advocaat vereenzelvigd met de persoon die hij verdedigt. Dit is zeker het geval bij het grote publiek bij wie altijd de vraag leeft hoe het kan dat een advocaat iemand verdedigt waarvan hij weet dat 'hij het gedaan heeft'. Dit toont nog maar eens aan dat men het mandaat van de strafpleiter op hardnekkige wijze blijft reduceren tot het vrijpleiten van schuldigen. Vreemder is dat ook binnen het beroepsmilieu soms negatieve en zelfs denigrerende gevoelens voorkomen tegenover 'de' strafpleiters. Dat heeft dan wel minder te maken met de hierboven aangehaalde misvatting die leeft bij het publiek maar meer met de bij de strafpleiters veronderstelde gebrekkige juridische onderlegdheid. Ook advocaten zijn mensen en ook zij kunnen zich schuldig maken aan misplaatste ijdelheid, veralgemeningen en deductiefouten, hoewel zij nochtans goed geplaatst zijn om beter te weten. Wel is het zo (het mag hier worden geschreven) dat het (routine)pleidooi van de strafpleiter misschien minder gericht is op de rechtbank (waarvan de advocaat uit ervaring de opvattingen kent), maar meer op de cliënt die zijn advocaat zo gevat hoort verwoorden wat hij zelf niet kan uitspreken (en dat is psychologisch zeker niet onwaardevol). En in sommige gevallen helaas is het pleidooi gericht op de zaal of de pers. Mooie briljante pleidooien zijn niet noodzakelijk de meest efficiënte, gemeten naar het behaalde resultaat. 'Als het maar over komt' ... bij de cliënt wel te verstaan. De rechtbank weet dit, en laat begaan.

Sommige strafpleiters geraken zodanig gewend aan deze techniek, dat zij er als het ware verslaafd aan geraken en er niet meer uit loskomen. Indien zij bovendien zichzelf graag horen is de overdrijving niet ver meer af en worden de efficiëntie en de geloofwaardigheid herleid tot nul. Zware taal. Ik besef het, maar ik

schrijf gewoon wat anderen denken. Voor een burgerlijke kamer wordt veel technisch gepleit en niet alleen omdat de cliënt niet in de zaal zit.

Waar de indruk van het pleidooi op de rechtbank soms verwaarloosbaar is, daar kan datzelfde pleidooi voor een assisenjury onverwachte effecten hebben zowel in de ene als in de andere zin. Leken blijken veel meer onder de indruk van emotionele gevoelsschilderingen. Soms terecht overigens. Zij vormen bijgevolg een boeiend actieterrein voor de strafpleiter. In het milieu doet het gezegde de ronde dat in assisenzaken de beste resultaten kunnen worden bereikt in de slechtste zaken en de slechtste resultaten in de beste zaken. Een jury is kneedbaar, maar tegelijkertijd onvoorspelbaar. De advocaat pleit bijgevolg onder enorme druk, en niet alleen omdat de straf zeer zwaar kan zijn. Hij zal trachten in de ziel van de juryleden te kijken om te weten wat hij het best zegt. Deels wordt ook naar de pers toe gepleit want deze speelt een niet onbelangrijke rol in de huiskamers van de juryleden in weerwil van wat een aantal naïevelingen moge denken. De specifieke aspecten van de procedure voor het Assisenhof maken dat men binnen de groep strafpleiters soms nog een onderscheid doorvoert tussen de assisenpleiters en de anderen.

Onmiskenbaar moet de strafpleiter zeer regelmatig het nodige aantal ontgoochelingen verwerken. Na verloop van tijd ontstaat er wel een vorm van gewenning, maar vooral bij jonge beginnende confraters valt dit erg op. Strafrecht beoefenen in de praktijk aan de kant van de vervolgte is hard, zeer hard. Niet zelden heeft de (jonge) advocaat het gevoel tegen de stroom in te roeien. Niet zelden voelt hij zich op zijn beurt – terecht of ten onrechte – schaamteloos onbegrepen. Na enkele jaren ervaring leert hij de zaken beter zien in hun context, maar hij blijft diegene in de zittingzaal die het meeste tijd doorgebracht heeft met de betichte en soms met de naaste familieleden. Eigenlijk is hij dus in zekere zin de best geïnformeerde persoon, want zoals de anderen nam hij daarnaast ook het strafdossier door. Toch zal niet hij oordelen maar de rechter. Het gebeurt dat hem dat oplucht, maar soms frustreert hem dat.

Een grote groep gedetineerden heeft het financieel moeilijk. De ernst van de gepleegde feiten kan trouwens juist deze moeilijkheden meebrengen. Verlies van werk. Afstoting door de familie en zo meer. Statistisch is uitgemaakt dat mensen van een lagere sociale klasse meer kans maken van hun vrijheid te worden beroofd. En zeker diegenen die werkloos zijn of gebrekkig omringd worden. Bijzonder moeilijk voor de strafpleiter is de combinatie tussen zijn opdracht, namelijk juridische bijstand verschaffen aan het hulpbehoevende individu, en de rendabiliteit van zijn 'beroep'. Het valt niet gemakkelijk enerzijds aan diezelfde persoon mee te moeten delen dat een bepaald bedrag moet worden betaald voor de tussenkomst, liefst op voorhand, want een strafpleiter die niet betaald werd vóór de pleidooien heeft het nadien dikwijls erg lastig om zich te laten vergoeden voor zijn inspanningen.

Aan de balie komen en met idealisme kiezen om vooral strafzaken te behandelen is een erg moedige keuze. Het is een uitputtende bezigheid die veel emotieverwerking vraagt, vooral de eerste jaren. Het is niet gemakkelijk om het eerste idealisme te behouden en om niet af te glijden naar het omgekeerde ervan. Komt er dan nog bij dat een aantal confraters u niet met open armen staan op te wachten en men beter wat haar op zijn tanden heeft, ook naar hen toe. Maar het is een enorm boeiende wereld waar erg veel kan geleerd worden, al is het met vallen en

opstaan. Men blijft er zich in verwonderen en is de verwondering niet één van de meest gezochte kruiden van het leven?

Johan Boon
maart 1990